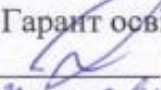

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ САДІВНИЦТВА

Кафедра менеджменту

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Гарант освітньої програми
 Р.Б. Кожухівська
«8» серпня 2021 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Професійна етика та комунікативні технології»

Освітній рівень: *перший (бакалаврський)*

Галузь знань: *24 «Сфера обслуговування»*

Спеціальність: *242 «Туризм»*

Освітньо-професійна програма: *«Туризм»*

Факультет: *менеджменту*

Умань-2021

Робоча програма з навчальної дисципліни «Професійна етика та комунікативні технології» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної форми навчання спеціальності 242 «Туризм» освітньо-професійної програми «Туризм». Умань: Уманський НУС, 2021. 14 с.

Розробник: к.е.н., доцент кафедри менеджменту

 Ю.Л. Халахур

Робоча програма затверджена на засіданні засіданні кафедри менеджменту

Протокол від «20» серпня 2021 року № 1.

Завідувач кафедри менеджменту І.М. Новак
«20» 08 2021 р.

Схвалено науково-методичною комісією факультету менеджменту.
Протокол «21» 08 2021 року № 1

Голова М.О. Гоменюк
«21» 08 2021 р.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітній рівень, назва освітньої програми	Характеристика навчальної дисципліни
		<i>денна форма навчання</i>
Кількість кредитів – 3,5	Галузь знань: <i>24 «Сфера обслуговування»</i> Спеціальність: <i>242 «Туризм»</i>	<i>Обов'язкова</i>
Модулів – 1		Рік підготовки: <i>II-й</i>
Змістових модулів – 3		
Індивідуальне науково-дослідне завдання _____ (назва) (за наявності)		Семестр: <i>3-й</i>
Загальна кількість годин – 105		Лекції: <i>22 год.</i>
Тижневих годин навчання: аудиторних – 3,0; самостійної роботи студента – 4,0	Освітній рівень: <i>перший (бакалаврський)</i> Освітньо-професійна програма: <i>«Туризм»</i>	Практичні: <i>24 год.</i>
		Самостійна робота: <i>59 год.</i>
		Індивідуальні завдання: <i>год.</i>
		Вид контролю: <i>екзамен</i>

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Важливість вивчення освітньої компоненти «Професійна етика та комунікативні технології» обумовлена підвищенням ролі професійної етики як способу регуляції поведінки в конкретних видах професійної діяльності.

Особливої уваги потребує необхідність розгляду загальних принципів професійної етики: професійного обов'язку і відповідальності, професійної солідарності та корпоративності. Велике значення для теорії та практики прикладного етичного знання має розгляд специфіки та різновидів професійної етики у закладі вищої освіти.

Мета навчальної дисципліни: формування системи теоретичних знань та набуття практичних навичок та вмінь в дотриманні етичних принципів та норм здобувачами вищої освіти в рамках майбутньої професії, засвоєння студентами особливостей організації ділових переговорів, накопичення комунікативного досвіду та розуміння системи цінностей, поглядів, норм поведінки ділових людей, формування основ морально-етичної культури та вирішення етичних проблем, отримання вмінь самостійно застосовувати набуті знання в безпосередній практичній діяльності.

Основними завданнями, що вирішуються у процесі викладання дисципліни, є:

- вивчення сутності професійної етики як навчальної дисципліни, завдань та інституційних основ професійної етики;
- вивчення структури та змісту кодексу професійної етики;
- набуття вмінь з використання техніки ефективного спілкування, вирішувати етичні проблем зі збереженням етичних принципів та загальнолюдських цінностей;
- набуття навичок застосовування набутих знань в безпосередній практичній діяльності.
- набуття вмінь використання стратегії управління конфліктом та розробки програми дій як способу вирішення конфлікту.

Предметом навчальної дисципліни є вивчення концептуальних засад професійної етики, спілкування як інструмент професійної діяльності менеджера, техніка та культура ділового спілкування, психологічні механізми взаєморозуміння та взаємодії в організації, вплив ділових культур на спілкування з іноземними партнерами, організація комунікативного простору, підходи до професійної етики та етикету обслуговування споживачів у готелях та ресторанах, питання міжнародного етикету .

Місце дисципліни у структурно-логічній схемі підготовки здобувачів вищої освіти: курс «Професійна етика та комунікативні технології» є фундаментальною дисципліною, що вивчає концептуальні засади професійної етики, спілкування як інструмент професійної діяльності менеджера, техніка та культура ділового спілкування, психологічні механізми взаєморозуміння та взаємодії в організації, вплив ділових культур на спілкування з іноземними партнерами, організація комунікативного простору, підходи до професійної

етики та етикету обслуговування споживачів у готелях та ресторанах, питання міжнародного етикету, і є базовою для отримання майбутніх загальних та фахових компетентностей здобувачами вищої освіти.

У результаті вивчення дисципліни студент повинен **оволодіти** такими **компетентностями**:

загальні:

- здатність діяти соціально відповідально та свідомо;
- здатність працювати в міжнародному контексті;
- навички міжособистісної взаємодії;
- здатність працювати в команді та автономно.

фахові:

- здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях;
- здатність розробляти, просувати, реалізовувати та організовувати споживання туристичного продукту;
- здатність здійснювати моніторинг, інтерпретувати, аналізувати та систематизувати туристичну інформацію, уміння презентувати туристичний інформаційний матеріал;
- здатність до співпраці з діловими партнерами і клієнтами, уміння забезпечувати з ними ефективні комунікації.

Програмні результати навчання курсу «Професійна етика та комунікативні технології»:

- застосовувати навички продуктивного спілкування зі споживачами туристичних послуг;
- встановлювати зв'язки з експертами туристичної та інших галузей;
- проявляти толерантність до альтернативних принципів та методів виконання професійних завдань.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Особливості професійної етики та спілкування як інструменту професійної діяльності

Тема 1. Професійна етика: виникнення, сутність та призначення

Сутність, принципи та завдання професійної етики. Етика як філософська наука. Сутність і значення поняття «мораль». Принцип справедливості та принцип обов'язку перед суспільством. Завдання професійної етики. Історія та умови виникнення професійної етики. Професійна етика в суспільстві та її взаємозв'язок з іншими науками. Класифікація професійної етики. Особливості етики різних професій. Поняття

про «кодекс честі». Перші професійно-етичні кодекси часів середньовіччя XI-XII ст.. Кодекси професійної етики.

Тема 2. Спілкування як інструмент професійної діяльності

Поняття "комунікація", "спілкування", "ділове спілкування". Міжособистісні взаємини в спілкуванні. Особливості ділового спілкування. Функції, види та рівні спілкування. Спілкування як обмін інформацією. Спілкування як взаємодія. Спілкування як сприймання та розуміння один одного. Поняття "культура", "культура ділового спілкування". Спілкування та його культура. Видатні менеджери про роль і значення культури спілкування в їхній професійній діяльності.

Тема 3. Техніка ділового спілкування

Спілкування як комунікативна діяльність. Стратегія спілкування. Цілі, тактика та стилі спілкування. Авторитарний стиль спілкування. Ліберальний стиль спілкування. Демократичний стиль спілкування. Типи співрозмовників. Класифікація "абстрактних типів" співрозмовників. Етапи спілкування. Розмовні форми ділового спілкування. Індивідуальні форми ділового спілкування. Прийоми, які допомагають встановити контакт із співрозмовником і привернути його інтерес до себе: прийом "ім'я людини як найкраща мелодія для неї"; прийом "дзеркало ставлення"; прийом "уважного і терплячого слухача"; прийом "інтерес до особистого життя співрозмовника, його проблем, почуттів та переживань". Етичні вимоги до спілкування по телефону. Колективні форми спілкування. Методи обговорення проблем. Письмові форми ділового спілкування. Ділове листування.

Тема 4. Культура спілкування - основа корпоративної культури в організації

Сутність корпоративної культури в організації. Основні концепції, що асоціюються з культурою в організації. Рівні культури організації: рівень артефактів, рівень цінностей і рівень базових уявлень. Складові корпоративної культури. Рівні корпоративної культури. Ознаки корпоративної культури в організації. Цінності як основа корпоративної культури. Джерела формування цінностей. Професійна мораль. Професійна совість. Форми корпоративних цінностей. Типи корпоративної культури. Вплив культури організації на її діяльність.

Змістовий модуль 2. Організація комунікативних стосунків в діловому спілкуванні

Тема 5. Психологічні механізми взаєморозуміння та взаємодії в організації

Сутність впливу. Механізми психологічного впливу. Індивідуальний вплив. Навіювання. Чутки. Психічне зараження. Наслідування. Переконавання. Маніпуляція. Актуалізація. Залежність спілкування від особистісних властивостей його учасників. Підходи до спілкування залежно від темпераменту особистості. Характер та його ознаки. Індивідуальні риси характеру, що заважають успішному спілкуванню. "Ідеальний характер

менеджера". Установка на спілкування та її гуманістична спрямованість. Роль установки у професійній діяльності менеджера. Цільова установка. Соціальна установка. Комунікативна установка. Психологічні ефекти установок.

Тема 6. Зовнішні ознаки культури в організації

Зовнішній вияв корпоративної культури в організації. Поняття "етикет". Пристойна поведінка. Етикетні правила поведінки в організації. Види етикету: придворний етикет, дипломатичний етикет, загальний етикет. Основні принципи етикету. Сучасний діловий етикет. Етичні вимоги до керівника. Формування корпоративної ідентичності. Символи. Міфи, історії, легенди. Герої організації. Церемонії. Девіз організації. Поняття "ідентичність". Створення позитивного іміджу та надійної репутації організації. Постійний імідж. Ситуативний імідж. Формування іміджу. Структура іміджу за формою і змістом. Процес формування іміджу організації. Репутація організації.

Тема 7. Вплив ділових культур на спілкування з іноземними партнерами

Поняття "ділова культура". Міжкультурна комунікація. Типи ділових культур. Моноактивний тип культури. Поліактивний тип культури. Реактивний тип культури. Ділові культури різних країн. Класифікація ділових культур за різними ознаками. Залежність ділової культури від менталітету народу. Встановлення ділових контактів з іноземцями. Фази встановлення ділового контакту. Бар'єри на шляху до взаєморозуміння представників різних націй. Різне сприйняття інформації в контексті своєї ділової культури. Мовні бар'єри, використання сленгів. Національна стереотипізація. Етноцентризм. Різне розуміння невербалики. Дотримання ритуалів. Ставлення до часу. Дотримання норм моралі, звичаїв, традицій. Розуміння середовища.

Тема 8. Організація комунікативного простору

Поняття технології. Ознаки технології. Основні групи технологій. Соціальні технології. Особливості соціальних технологій. Види і типи соціальних технологій. Символічна організація комунікації. Візуальна організація комунікативного простору. Подієва організація і еvento-менеджмент. Міфологічна організація. Комунікативна організація.

Тема 9. Комунікаційні моделі та їх технологічний потенціал

Соціологічні й психологічні моделі комунікацій. Модель Лассвелла. Семіотичні моделі комунікації. «двоступінчаста модель комунікації». Соціологічна модель Джона і Матильди Рілеїв. Модель Романа Якобсона. Модель Умберто Еко. Код. Портретний (іconіc) код. Лінгвістичний код. Модель Юрія Лотмана. Модель міфологічної комунікації. Модель Клода Леві-строса. Модель Ролана Барта. Модель Карла Густава Юнга. Модель аргументуючої комунікації. Модель іміджевої комунікації. Модель пропагандистської комунікації.

Змістовий модуль 3. Професійна етика у готельно-ресторанному бізнесі

Тема 10. Міжнародний етикет обслуговування

Міжнародний етикет. Елементи міжнародного етикету. Звернення. Уявлення, знайомство. Ділова переписка. Милозвучність мови та мовний етикет. Кінесика та діловий етикет. Мова жестів та етикет під час бесіди та виступу. Загальні вимоги до організації ділового етикету в міжнародному бізнесі. Етикет міжнародних переговорів. Етикет ділових прийомів. Правила використання електронних засобів. Європейська культура бізнесу.

Тема 11. Стандарти етикету обслуговуючого персоналу

Культура поведінки обслуговуючого персоналу. Правила гостинності. Стандарт обслуговування. Принципи обслуговування. Оцінка психологічних проявів споживачів. Роль керівника в управлінні персоналом. Пошук і добір персоналу. Проблема плинності кадрів у готелі. Правила поведінки персоналу готелів. Правила поведінки персоналу ресторану. Етика працівників контактної зони. Вимоги до етичного спілкування зі споживачами. Етичні норми поведінки співробітників індустрії гостинності. Приклади стандартів етикету обслуговування. Зовнішній вигляд і одяг. Обличчя гостинності. Природний візуальний контакт. Привітність.

Тема 12. Особливості етикету обслуговування в туристичній індустрії

Специфіка та основні напрями використання ділового етикету у туристичному бізнесі. Роль ділового етикету в туризмі. Основні принципи ділового етикету у туристичній діяльності. Правила ділового етикету в туризмі. Національні особливості ділового етикету. Міжнародний етикет. Загальноприйняті правила міжнародного ділового етикету. Особливості ділового етикету туристичного бізнесу у стандартних життєвих ситуаціях. Діловий етикет ситуацій дотичних до туристичного бізнесу. Правила вітання та знайомства. Вибачення. Прохання. Наказ. Порада. Пропозиція. Мовленнєвий етикет у сперечанні. Відмова. Подяка. Прощання. Норми ділового етикету зарубіжних країн. Огляд особливостей етикету країн Європи, Азії, Близького сходу, Далекого сходу, Америки.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин			
	Усього	Лекції	Практичні	Самостійна робота
1	2	3	4	5
Змістовий модуль 1. Особливості професійної етики та спілкування як інструменту професійної діяльності				
Тема 1. Професійна етика: виникнення, сутність та призначення	7	2	2	3
Тема 2. Спілкування як інструмент професійної діяльності	7	2	2	3
Тема 3. Техніка ділового спілкування	7	1	2	4
Тема 4. Культура спілкування – основа корпоративної культури в організації	7	1	2	4
Разом за змістовим модулем 1	28	6	8	14
Змістовий модуль 2. Організація комунікативних стосунків в діловому спілкуванні				
Тема 5. Психологічні механізми взаєморозуміння та взаємодії в організації	9	2	2	5
Тема 6. Зовнішні ознаки культури в організації	9	2	2	5
Тема 7. Вплив ділових культур на спілкування з іноземними партнерами	9	2	2	5
Тема 8. Організація комунікативного простору	9	2	2	5
Тема 9. Комунікаційні моделі та їх технологічний потенціал	9	2	2	5
Разом за змістовим модулем 2	45	10	10	25
Змістовий модуль 3. Професійна етика у готельно-ресторанному бізнесі				
Тема 10. Міжнародний етикет обслуговування	9	2	2	5
Тема 11. Стандарти етикету обслуговуючого персоналу	9	2	2	5
Тема 12. Особливості етикету обслуговування в туристичній індустрії	9	2	2	5
Разом за змістовим модулем 3	27	6	6	15
Усього годин	105	22	24	59

5. Теми практичних занять

№ з/п.	Назва теми	Кількість годин
1.	Професійна етика: виникнення, сутність та призначення	2
2.	Спілкування як інструмент професійної діяльності	2
3.	Техніка ділового спілкування	2
4.	Культура спілкування – основа корпоративної культури в організації	2
5.	Психологічні механізми взаєморозуміння та взаємодії в організації	2
6.	Зовнішні ознаки культури в організації	2
7.	Вплив ділових культур на спілкування з іноземними партнерами	2
8.	Організація комунікативного простору	2
9.	Комунікаційні моделі та їх технологічний потенціал	2
10.	Міжнародний етикет обслуговування	2
11.	Стандарти етикету обслуговуючого персоналу	2
12.	Особливості етикету обслуговування у ресторанах	2
Усього		24

6. Самостійна робота

№ з/п.	Назва теми	Кількість годин
1.	Професійна етика: виникнення, сутність та призначення	3
2.	Спілкування як інструмент професійної діяльності	3
3.	Техніка ділового спілкування	4
4.	Культура спілкування - основа корпоративної культури в організації	4
5.	Психологічні механізми взаєморозуміння та взаємодії в організації	5
6.	Зовнішні ознаки культури в організації	5
7.	Вплив ділових культур на спілкування з іноземними партнерами	5
8.	Організація комунікативного простору	5
9.	Комунікаційні моделі та їх технологічний потенціал	5
10.	Міжнародний етикет обслуговування	5
11.	Стандарти етикету обслуговуючого персоналу	5
12.	Особливості етикету обслуговування у ресторанах	5
Усього		59

7. Методи навчання

Для вивчення курсу «Професійна етика та комунікативні технології» використовуються традиційні методи навчання. Вивчення навчальної дисципліни здійснюється шляхом проведення тематичних, проблемних лекцій; практичних занять із проведенням презентацій, дискусій, круглих столів, вирішення професійно-орієнтованих задач; інтерактивних занять; індивідуальних занять із підготовкою рефератів, науково-дослідних робіт, розв'язання конкретних ситуацій; консультації з викладачами; самонавчання на основі конспектів, посібників та іншої рекомендованої літератури, навчальних мультимедійних матеріалів, через електронне модульне середовище навчального процесу Moodle.

Індивідуальна робота студентів при вивченні курсу проводиться у таких формах: підготовка до практичних занять, контрольних робіт, модульно-рейтингового контролю; вивчення тем або окремих питань, що виносяться для самостійної роботи; ознайомлення із законодавчими та нормативними актами України; підготовка до екзамену.

8. Методи контролю

Для ефективної перевірки рівня засвоєння студентами знань, умінь та навичок з навчальної дисципліни «Професійна етика та комунікативні технології» використовуються рейтингова система оцінювання, яка передбачає усне і письмове опитування; поточний модульний контроль; презентація науково-дослідних, проблемних робіт, рефератів; екзамен.

З навчальної дисципліни «Професійна етика та комунікативні технології» перевірка й оцінювання знань студентів проводиться в таких формах: оцінка роботи під час семінарських та практичних занять; оцінка виконаних індивідуальних науково-дослідних завдань та самостійної роботи; підсумковий контроль у формі екзамену.

9. Розподіл балів, які отримують студенти

Поточний (модульний) контроль															Підсум- ковий контроль	Сума
Змістовий модуль 1					Змістовий модуль 2						Змістовий модуль 3					
T1	T2	T3	T4	МК 1	T5	T6	T7	T8	T9	МК 2	T10	T 11	T 12	МК 3		
3	3	3	3	8	3	3	3	3	3	10	5	5	4	10	30	100

9.1. Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену та курсової роботи	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82 – 89	B	добре	
74 – 81	C		
64 – 73	D	задовільно	
60 – 63	E		
35 – 59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1 – 34	F	незадовільно з обов’язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов’язковим повторним вивченням дисципліни

10. Методичне забезпечення

Методичне та наукове забезпечення кредитно-модульної системи організації навчального процесу з навчальної дисципліни «Професійна етика та комунікативні технології» включає:

- стандарти освіти (освітня програма);
- робочу програму навчальної дисципліни;
- конспект лекцій з навчальної дисципліни;
- Інструктивно-методичні матеріали до практичних занять з дисципліни «Професійна етика та комунікативні технології» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 242 «Туризм» освітньо-професійної програми «Туризм». Умань: Уманський НУС, 2021. 15 с.;
- Методичні вказівки для самостійного вивчення дисципліни «Професійна етика та комунікативні технології» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 242 «Туризм» освітньо-професійної програми «Туризм». Умань: Уманський НУС, 2021. 13 с.;
- Опорний конспект лекцій з дисципліни «Професійна етика та комунікативні технології» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 242 «Туризм» освітньо-професійної програми «Туризм». Умань: Уманський НУС, 2021. 30 с.

11. Рекомендована література

Базова

1. Аболіна Т.Г., Васильєва І.В., Єрмоленко А.М. Теоретичні проблеми сучасної етики: навч. посіб. для студ. ВНЗ. 2-ге переробл. та доповн. К.: ВД «Авіцена», 2013. 257 с.
2. Бралатан В. П., Гуцаленко Л. В., Здирко Н. Г. Професійна етика: Навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2011. 252 с.
3. Гасюк Л.М. Етика в українському вимірі. *Вісник Черкаського державного університету. Серія: Психолого-педагогічні науки*. 2018. Вип. 18. С. 23-28.
4. Гах Й. М. Етика ділового спілкування : навч. посібник. К.: Центр навч. літератури, 2005. 160 с.
5. Зусін В. Я. Етика та етикет ділового спілкування: навч. посібник. 2-е вид., перероб. і доп. К.: Центр навч. літератури, 2005. 224 с.
6. Калашник Г.М. Вступ до дипломатичного протоколу та ділового етикету : навч. посібник. К.: Знання, 2007. 143 с.
7. Лозовий В.О., Петришин О.В. Професійна етика юриста. Національна юридична академія імені Ярослава Мудрого. Х.: Право, 2008. 317 с.
8. Ломачинська І.М., Рихліцька О.Д., Барна Н.В. Основи корпоративної культури. К.: Освіта, 2011. 480 с.
9. Палеха Ю.І. Етика ділових відносин : навч. посібник. К.: Кондор, 2008. 356 с.
10. Прикладна етика. Навч. посібник. За наук. ред. Панченко В.І. К.: «Центр учбової літератури», 2012. 278 с.
11. Професійна та корпоративна етика. За ред. В.І. Панченко. К.: 2019 ВПЦ «Київський університет», 2019.
12. Професійна етика та етикет у готельно-ресторанному бізнесі навч. посібник. Л.П. Малюк, Л. М. Варипасва. Х.: ХДУХТ, 2016. 146 с.
13. Романовський О. Г. Пономарьов О. С., Лапузіна О. М. Ділова етика : навч. посібник. Х.: НТУ «ХПІ», 2006. 364 с.
14. Стоян Т.А. Діловий етикет: моральні цінності і культура поведінки бізнесмена: навч. посібник. К.: Центр навч. літератури, 2004. 232 с.
15. Чайка Г. Л. Культура ділового спілкування менеджера: навч. посібник. К.: Знання, 2005. 442 с.
16. Шиманова О. Етика і професійна етика. Л.: ПП Сорока Т.Б., 2013. 132 с.

Допоміжна

1. Дерлоу Дес. Ключові управлінські рішення. Технологія прийняття рішень. К.: Наукова думка, 2001. 242 с.
2. Етика. Естетика.: Навч. посібник. За наук. ред. Панченко В.І. К.: «Центр учбової літератури», 2014. С. 6-22.
3. Зусін В.Я. Етика та етикет ділового спілкування: Навч. посіб.: 2-е вид., перероб. і доп. К.: Знання, 2005. 224 с.
4. Малюк Л.П., Кононенко Т.П., Полстяна Н.В. Концептуальні принципи формування стандартів сервісу в ресторанному бізнесі: Х.: ХДУХТ, 2011. 73 с.

5. Кубрак О.В. Етика ділового повсякденного спілкування: навч. посіб. 4-те вид. Суми: Вид-во СУМДУ, 2015. 222 с.
6. Проценко О. П. Етикет в просторі практичної філософії. Х.: ХНУ, 2002. 240 с.
7. Стахів М. Українській комунікативний етикет: Навч.-метод. посіб. К.: Знання, 2008. 245 с.
8. Статінова Н.П. Етика бізнесу : навч. посібник. К.: КНТЕУ, 2001. 280 с.
9. Халахур Ю.Л., Клименко Л.В. Аспекти управління підприємствами готельно-ресторанного господарства. *Економічний простір*. 2021. № 173. С. 41-45.
10. Халахур Ю.Л. Клименко Л.В. Управління комунікаціями на підприємстві: практичний аспект. *Бізнес-навігатор*. 2020. Випуск 4 (60). С. 116-120.
11. Клименко Л.В., Халахур Ю.Л. Длугоборська Л.В. Еволюція теорій економічного розвитку підприємств у сучасному вимірі концепцій управління. *Економічний простір*. 2020. № 156. С. 20-25.
12. Клименко Л.В., Загороднюк О.В., Халахур Ю.Л. Діалектика поняття «економічний розвиток підприємств» в системі менеджменту. *Підприємництво та інновації*. 2020. Випуск 12. С. 120-125.
13. Halahur Y. Export management of agricultural enterprises under conditions of integration into the world economic space. *Бізнес-навігатор*. 2019. № 4(53). С. 27-32.

12. Інформаційні ресурси

1. Публикации по менеджменту, экономике, маркетингу. URL: <http://tourlib.net/management.htm>
2. Бібліотека з менеджменту – BBM. URL: <http://management.com.ua>
3. Електронні каталоги бібліотек України. URL: <http://e-catalog.name/>
4. Електронна бібліотека Lib.com.ua. URL: <http://www.lib.com.ua/>
5. Національна бібліотека імені В.І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>
6. Українська бібліотека – «Джерело». URL: <http://ukrlib.com/>
7. arXiv.org - загальнодоступні наукові публікації. URL: <http://arxiv.org/>
8. Google Scholar – пошукова система, яка індексує повний текст наукових публікацій всіх форматів і дисциплін. URL: <https://scholar.google.com.ua/schhp?hl=uk>

13. Зміни у робочій програмі

Відповідно до навчального плану внесено зміни в структуру дисципліни та доповнено список рекомендованої літератури.